

**Аксьонова Віра Ігорівна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Кіровоградської Льотної академії національного авіаційного університету.

**Скловський Ігор Зіновійович** – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри «Суспільних наук та документознавства» Кіровоградського національно-технічного університету

УДК 930.1(477)

### ГУМАНИСТИЧНИЙ КОНТЕКСТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

*У статті з'ясовується філософсько-гуманістичний сенс цивілізаційного вибору, який полягає в осмисленні змін національних в контексті освітньо-громадських перспектив дійсності, чим привернуло до себе увагу українських дослідників, але у зв'язку з труднощами втілення гуманістичних обріїв в умовах глобалізаційних процесів, потрібне відтворення етносоціальних властивостей патріотизму цивілізованого типу.*

**Ключові слова:** гуманістичні чесноти, комунікативна культура, патріотизм, метафізика, українська ідея, національне існування.

### ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ГОРИЗОНТЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ – ФЕНОМЕН ЦИВИЛИЗОВАННОГО ВЫБОРА УКРАИНЫ

*В статье выясняется философско-гуманистический смысл цивилизационного выбора, который заключается в осмыслении изменений национальной действительности в контексте образовательно-общественных перспектив, чем привлекло к себе внимание украинских исследователей, но в связи с трудностями реализации гуманистических горизонтов в условиях глобализационных процессов, необходимо воспроизведение этносоциальных свойств патриотизма цивилизованного типа.*

**Ключевые слова:** гуманистические добродетели, коммуникативная культура, патриотизм, метафизика, украинская идея, национальное существование.

### REFLECTIONS ON HUMANISTYCHESKYE OBRAZOVATEL'NOM HORIZONS IN SPACE UKRAYNSKOE IZMERENIE

*Relevance of the research is in understanding the changes in the philosophy of reality in the context of national education and social perspectives. The problem of philosophical and educational understanding of reality has long attracted the attention of Ukrainian philosophers, but in recent decades its importance has grown even more due to implementation difficulties humanistic horizons in terms of globalization, aggravation of national conflicts; Ukrainian as a European nation is gradually becoming a historical subject, creatively using metaphysics national idea to play ethnosocial properties civilized patriotism type.*

**Keywords:** humanistic virtues, communicative culture, patriotism, metaphysics, Ukrainian idea, national existence.

**Мета статті:** Актуальність дослідження якісних змін українського соціуму у значній мірі пов'язана з духом гуманістичних обріїв, що необхідно визначити як властивість світоглядних основ національної ідентичності.

Робоча гіпотеза дослідження показує те, що «метафізичний контекст етнонаціонального феномену» має стати постійно діючим «громадським барометром» для осмислення гуманістичних образів колективістської моделі (А. С. Макаренко) в процесі реформування підходу працівників державних та громадських організацій в процесі втілення демократично-патріотичної моделі освітнього простору (В. О. Сухомлиньський) для визначення рівня громадянської відповідальності особистості, вдосконалення правил цивілізованої суспільної життєдіяльності. Дослідження виконано у межах наукової теми, що торкається місця соціально-гуманітарних наук всередині національних універсальних проєктів, де проблема

філософії освітнього простору (Є. Р. Боринштейн) є одним із теоретичних аспектів вітчизняної світоглядної проблематики етно-соціальної дійсності, бо відображає рівень цивілізованого осмислення ідеалів буття українського народу. Для подальшого розуміння освітніх ідеалів є принципова необхідність використання онтології освіти (В. Андрущенко), що має велике теоретичне і практичне значення (В. Кремень, М. Романенко), щоб зрозуміти соціокультурний вимір буття в етносоціальній реконструкції ідеалів української нації в процесі переходу освітнього простору до втілення гуманістичних обріїв в аспекті сучасного стану цивілізованого українського реформування духовної сфери.

**Об'єкт дослідження** – національна дійсність в історичних змінах європейської цивілізації, в процесі еволюції громадсько-освітнього соціуму, як феномен національного духу в його історичних трансформаціях. Предмет дослідження – гуманістичні обрії в аспекті антропологізму і комунікативності в українській національній дійсності як процес метафізичного впливу української національної ідеї на парадигмальні зміни освітнього простору.

Метод синергетики заснований на ідеях цілісності світу і знання про нього, спільності розвитку об'єктів всіх рівнів організації, багатоваріантності самореферентності освітніх систем і незворотності глибинного взаємозв'язку хаосу і порядку, оскільки дає можливість відтворити новий образ світу, який є відкритий для України, що являється безперервно виникаючим згідно з нелінійними законами буття. За допомогою філософсько-історичного методу розкривається весь обсяг теоретичних уявлень про процес парадигмальних змін філософії освітнього простору в концептах подолання малоросійсько-меншовартісної версії буття, яскраво висвітливши альтернативні ознаки гуманістичної моделі цивілізаційних змін дійсності. Системно-структурний метод дозволив визначити в постнеокласичній системі епістемологічні аспекти пошуку істини, що діалектично змінює моністичні парадигми філософії освіти в процесі еволюційного переходу до метафізичних сенсів екологічного імперативу.

Метод формалізації та ідеалізації використовувався при визначенні еволюційно-самоорганізаційних змін української політичної нації, коли подолання стереотипів імперських амбіцій поступово зникають прояви духу малоросійської меншовартості в українському соціумі. Метод абстракції гуманістичних обріїв долає дух бюрократичного формалізму в українській дійсності, оскільки поступово перемагає просвітницький романтизм «нащадків українських корифеїв», – попри інтенції шовінізму доби «бунту мас»; відтворюється «школа соціального колективізму» (А. С. Макаренко)[7, С.60-66], яка оригінально, але в езопівській формі, тлумачить дух козацьких лицарів, що пізніше було продовжено у «школі радості» В. Сухомлинського [10, С.65-69].

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання: визначити головні засади української національної дійсності в історичній зміні парадигмальних форм філософії вітчизняного освітнього простору; розкрити духовний сенс антропологізму і демократичні властивості комунікативності як основні громадські символи українських національних ідеалів в освітньому просторі; сформулювати методологію освітньо-парадигмальних символів національного духу; визначити ступінь впливу епістемологічного аспекту гуманістичної моделі на інновації українського освітнього простору.

Якісне відображення громадсько-етносоціальних змін в теоретико-пізнавальному та освітньому аспекті відображає становлення політичної нації: пов'язане з поступовим подоланням проявів соціального конформізму, деструктивного націонал-егоїзму та націонал-нігілізму, амбіцій ватажків антисоціальних угруповань тощо.

Наукова новизна результатів, що досліджуються, може бути в тому, щоб з позицій метафізики української історії розглянути деякі основи постнеокласичного підходу до сучасної людини, запропонувавши аналіз антропологізму та комунікативності, як ключового аспекту змін національної дійсності в контексті парадигмального оновлення вітчизняного освітнього простору. Новизна отриманих результатів полягає у наступній стратегії.

В сучасному процесі етносоціальних змін тільки і можливе охарактеризувати весь обсяг історичного створення національної еліти в процесі переходу від «романтично-просвітницької» доби (Г. С. Сковорода, Т. Г. Шевченко, М. І. Костомаров) до повстання поневоленого народу, який захищав свої соціальні та релігійні уподобання (І. Я. Франко «Соціальна акція, соціальне питання, соціалізм. Уваги над пастирським посланієм Митрополита А. Шептицького «О квестії соціальній»») [12, С.387-400].

У культурі «нескореної України» видатні філософи-педагоги (М. І. Пирогов, К. Д. Ушинський) сміливо проводять тезу про те, що цивілізована особистість не одинока, оскільки Бог біля неї, про що стверджує філософська релігійність Г. Сковороди (А. М. Колодний) [ 4, С.3-5.]. Поступово визріває в українській освіті надія на те, що перманентний «бунт мас» перейде на європейські рейки «ноосферно-екологічної» доби, щоб з'ясувати форми гуманітаризації освітнього простору, як феномену «тихої» опозиційності української національної інтелігенції під час її впливу на становлення в альтернативному соціумі духу демократичного патріотизму прихильників легальних та «революційних подій» («Революції на граніті», «Помаранчевої революції», «Революції гідності»).

На межі тисячоліть з'явилися масштабні зміни, які потребують того, щоб їх проаналізувати відповідно до процесу відтворення самоорганізаційних ідеологем трансформації української політичної нації у європейський духовний простір. Що означає висвітлення гуманістично-антропологічних обривів екоонтології у вимірі професійно-комунікативної культури та прогнозування майбутнього, тобто осмислення саморегулятивів національної дійсності в процесі переходу національного простору до освітніх парадигм екологічної доби.

Дослідження виконано в руслі постнекласичного підходу до меж вітчизняної філософії освітнього простору, яка була розроблена в аспекті європейського вектору української національної дійсності. В якості методологічної основи виступає метод компаративістського аналізу, який дозволяє порівняти національний «революціоналізм романтично-просвітницької» доби та доби «бунту мас» з еволюційним поступом і переходом до ноосферно-парадигмальних змін екологічної доби. За допомогою історичного методу розкривається весь обсяг теоретичних уявлень про етносоціальний процес змін української ідеї в концепції подолання її націокритичної версії, коли суперреволюціоналізм «бунту мас» замінюється у сукупній вагомості постнекласичної підсистеми філософії історії. Поступово перемагає ноосферно-просвітницький романтизм Володимира Вернадського, оскільки «нащадки українських корифеїв», діють попри інтенції шовінізму доби «бунту мас» (Х. Ортега-і-Гасет) [11, С.49-51], відтворюючи освітньо-парадигмальні міждисциплінарні символи екологічної доби. Міждисциплінарний підхід дозволив розкрити актуальну і соціально значущу проблему трансформації національного нігілізму української еліти завдяки європейських цивілізаційних норм і правил становлення громадянського суспільства.

Аналіз, синтез, абстрагування, а також біографічний метод дали змогу виявити у філософії освітнього простору дух єдності всієї соборної України, обумовлює метакомунікативне розуміння освітнього простору, щоб в процесі децентралізації місцевого самоврядування адекватно відобразився рівень розвитку філософської гуманізації, але в площині того, якими мають бути концептуальні засади та тенденції підготовки спеціаліста інформаційного суспільства в епоху Інтернету (С. В. Куцепал) [6, С.16-24].

Звернення до аналізу національних цінностей у постнекласичному дусі значно посилює пріоритети антропологізму та комунікативності в духовному виявленні можливостей української національної єдності (В.Окороков, М. Попович, В. Табачковський). Інноваційний виклик розвитку людини в епоху глобалізації відображує зміни дійсності, науки, соціоекології, чим також визначається глибина поняття “освітнього простору” – як субстанцій несвітвідтворення змін довкілля та доповнення до нових умов розвитку [8, С.130-139]. У взаємодії захисників чистоти освітніх онтологічних метаморфоз висвітлюється аспект складного феномену «Я–освіта–тут–соціум–націєгенез» [9, С.32-34].

Метафізичний контекст національно-освітніх ідеалів присутній в етнічно-моральних приписах українських корифеїв, зокрема під час чи патріотичної інтерпретації ідеалів буття або під час осмислення результатів визвольних змагань, коли субстанція трансцендування духу свободи постає як «ключовий синтез» громадського становлення етносоціальної єдності Сходу і Заходу та як зняття міжнаціонального напруження в державі й суспільстві. Філософія освітнього простору з'ясовує проблеми цивілізаційні й чисто шкільні (педагогічний експеримент, оновлення матеріальної бази), оскільки середня і вища школа часто потерпають від багатьох деструкційних політичних процесів, – пов'язані як з духом бюрократичної недбалості, націонал-нігілізмом, регіоналізмом чи войовничим соціоцентризмом, так і з «кволим» лібералізмом, частотою волонтаристських новацій, змінюючих поверхово «світоглядний дух» обставин або самосвідомості невдалим окресленням, що створює додаткові труднощі втілення проблематики української ідеї як чиник гуманітаризації вітчизняного-освітнього простору.

Інноваційний контекст сучасного українського суспільства наполегливо вимагає кардинального трансформування етносоціального простору України, оскільки на межі тисячоліть він недостатньо відображає рівень гуманістичних обріїв та їх громадського поширення у рамках сучасного філософсько-освітнього дискурсу. Тільки у діалозі патріотичної громадськості з владою Києва, і, в регіонах, в співпраці філософів і педагогів, керівників бізнесу, шкіл та вищих навчальних закладів (гімназій, ліцеїв, коледжів) можливі європейські пізнавальні інновації, що пов'язані з:

- експлікуванням пізнання софіологічних особливостей, що з'ясовують сутність стереотипів націократизму, революціонізму та конфліктності у відносинах «кризового українського соціуму»;

Кобзаревий дух «сім'ї великої, вільної, нової», – розкриває основні символи української політичної нації у текстово-віртуальній площині національної дійсності, що виражають визначення темпоральних особливостей буття суверенної європейської нації.

Тільки у діалозі патріотичної громадськості з владою Києва, і, в регіонах, в співпраці філософів і педагогів, керівників бізнесу, шкіл та вищих навчальних закладів (гімназій, ліцеїв, коледжів) можливі європейські пізнавальні інновації, що пов'язані з метафізичним контекстом:

- ноосферно-антропологічним тлумаченням «незмінного-трансцендентного» символічного змісту «вічного-тимчасового», «локально-бутійного» розміру українського освітнього простору в координатах взаємозв'язків можливого та дійсного, шляхетного та плебейського, патріотичного та націоналістичного знання про минуле і майбутнє, альтруїстичне і націонал-егоїстичне, – що є осмисленням подвигу громадських захисників Слави героїв України;

- трансцендентним обґрунтуванням освітньо-софіологічної складової національної ідеї як синергії гуманістично-онтологічного зв'язку «етногенезу-націєгенезу», оскільки «стріла часу» створює цивілізаційні метаморфози етноконфесійних носіїв духу Вічногосущого.

Зміни української дійсності торкаються реформування підготовки майбутніх фахівців, – розглядаються у межах відповідної проблематики освітнього простору, одним із теоретичних аспектів якого є:

- обґрунтування сенсу самоорганізаційних конотацій включає ідеали українського національного буття, – відтворюється національний дух філософії освітнього простору за допомогою ідеалів справедливості, істини і толерантності;

- екзистенціальне відтворення ролі субстанційної єдності соціогенезу та етносоціальних змін суспільства в процесі переходу до екологічної доби, – знімає історичну фрагментарність – регіонального відчуження, що відтворює дух шляхетних намірів щасливого буття «країни шкільництва»;

- концептуальне розуміння шкільництва є за необхідністю творчого зльоту європейської свідомості звичайних (пересічних) громадян, які засвоїли ідеї свободи, що поєднує вищі

ідеали прихильників європейської свободи з власним вільним вибором життєвих орієнтирів.

Результати дослідження показують, що «громадянський контекст є саморегулятивним феноменом», – має стати постійно діючим «громадським важелем» оновлення “країни знань”, організації за європейським зразком освітньої та суспільної життєдіяльності. Визначення рівня громадянської відповідальності особистості залежить від вдосконалення правил державного замовлення для закладів освіти в цивілізований спосіб. Крім того, матеріали та висновки моделювання цивілізованої української трансформації освітнього буття, можуть бути включені до складу курсів та спецкурсів із соціальної філософії, філософії освіти, культурології, соціології та політології; їх можна використовувати в дослідженні інноваційних проєктів з соціальної екології, релігієзнавства та при підготовці гуманітарно-виховної діяльності в усіх типах навчальних закладів. Така модель може бути використана для започаткування подальших досліджень цієї важливої проблеми в інших аспектах.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства: Монографія / Є. Р. Борінштейн // Одеса: Астропринт, 2006. – С. 400.
2. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / Владимир Вернадский // М.: Наука, 1989. – С. 261.
3. Костомаров Н. И. Две русские народности / Н. И. Костомаров // Киев; Харьков: Майдан, 1991. – С. 72.
4. Колодний А. М. Бог біля тебе. Філософська релігійність Г.Сковороди/ А.М.Колодний // Людина і світ, 1994. – №9. – С. 3-5.
5. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум/ В.Г.Кремень // Київ: Грамота, 2007. – С. 575.
6. Куцепал С. В. Яким бути спеціалісту інформаційного суспільства та епохи інтернету: концептуальні засади та тенденції / С. В Куцепал // 2000. – С.16-24.
7. Макаренко А. С. «Педагогическая поэма»/ А. С Макаренко // Сост., вступ. ст., примеч., пояснения С.Невская – М.: ИТРК, 2003. – 736 с.
8. Попович М. Д. Інноваційний виклик розвитку людини в епоху глобалізації /М. Д. Попович //Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.- **2015**, - № 62,- С.130-139
9. Скловський І.З. Український етнос на рубежі ХХ-ХХІ ст. (Метафізичний аналіз) / І.З.Скловський, Наук. ред. В.Капітон; Рец.: Ф.Прокоф'єв, В.Окороков. - Дніпропетровськ: Пороги, 2007.-320 с.
10. Сухомлинський В. Вибрані твори: В 5-ти т./Василь Сухомлинський.-К.:Радянська школа, 1976.- Т.1.-653 с.
11. Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори / Хосе Ортега-і-Гасет. – Пер. з іспан.; Передмова В.Табачковський. - К.: Основи, 1994. – 420 с.
12. Франко І. Я. Соціальна акція соціальне питання,соціалізм. Уваги над пастирським посланням Митрополита А.Шептицького «О квестії соціальній»/Іван Франко /Зібрання творів : У 50-ти т. Філософські праці. - Київ: Наук. думка, 1986.- Т.45. - С.387-400.
13. Шевченко Т. Кобзар /Тарас Шевченко; передмова О.Т.Гончара; прим. Л.Ф.Кодацького.-К. Дніпро, 1989.-540 с.